

Vuoden 2023 yliopistotasaisen tutkimuksen hankehaku

Tutkimussuunnitelma

MONITOIMIJAINEN SOSIAALITYÖ VANKILASTA VAPAUTUVAN TUKENA DIGITALISOITUVASSA YHTEISKUNNASSA (VAPAA)

1 TARKOITUS JA TAVOITTEET

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tausta

Rikostaustaisten henkilöiden tuen ja palvelun tarpeet ovat moninaiset. He ovat yhteiskunnassamme eräs huono-osaisimmista ja syrjäytyneimmistä ihmisryhmistä (Saari, 2015). Erityisesti mielenterveyden häiriöt, päihderiippuvuus, oppimisvaikeudet ja muut elämänhallinnan ongelmat ovat heillä selvästi yleisempiä kuin muulla väestöllä (esim. Joukamaa ym., 2010; Kainulainen & Saari, 2021; Tuominen, 2018). Merkittävä osa vapautuvista vangeista vapautuu myös asunnottomaksi. Esimerkiksi vuonna 2021 23 % Rikosseuraamuslaitoksen vapautuneista valvonta-asiakkaista oli vailla vakituista asuntoa (Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2021, 25). Lisäksi vangeilla, joilla ei ole pysyvää asuntoa, koettu terveys on selvästi alentunut (Kauhanen, 2021, 68).

Vaikka rikostaustaisten henkilöiden palvelutarpeet ovat ilmeisiä, he jäävät usein palveluiden ulkopuolelle. Muun muassa suurella osalla vapautuvista vangeista ei ole asiakassuhdetta aikuissosiaalityöhön (Järveläinen ym., 2021). Palveluista putoamiseen vaikuttavat rakenteelliset muutokset, kuten perustoimeentulotuen siirtyminen Kelan vastuulle (Blomberg & Kroll, 2020; Järveläinen ym., 2021; Kivipelto ym., 2021) sekä rikostaustaisten oma aikaisempiin kokemuksiin perustuva kielteinen suhtautuminen sosiaalityöhön (Salovaara, 2021; Valokivi, 2004). Näyttääkin ilmeiseltä, että aikuissosiaalityö ei nykyisellään pysty vastaamaan vapautuvien vankien palvelutarpeeseen. Tämä luo haasteita myös vuoden 2023 alussa toimintansa aloittaneille hyvinvointialueille.

Vapautuvien vankien kanssa tehtävässä sosiaalityössä ei toimita yksin asiakkaan kanssa, vaan sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) on asetettu velvoite huolehtia siitä, että asiakkaan tilannetta selvitettyä, päätöksiä tehtäessä ja sosiaalihuoltoa annettaessa on käytettävissä "henkilön yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista". Sosiaalihuoltoa on lisäksi tarkoitus toteuttaa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa niin, että palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Moniammatillisuudessa ja -toimijuudessa on kyse laajasta työelämän muutoksesta, jossa ammatillinen osaaminen nähdään enenevässä määrin yhteisasiantuntijuutena, jota määrittää kyky rakentaa tietoa yhdessä muiden ammattilaisten kanssa (Mönkkönen & Kekoni, 2020). Monitoimijaisessa työssä yhteiset tavoitteet, tiedon kulku ja tekniset alustat edellyttävät ammattilaisilta yhtenäistä tietopohjaa (Karjalainen ym., 2019). Tässä tutkimuksessa tarkoitamme monitoimijaisella sosiaalityöllä kokonaisuutta, joka kattaa hyvinvointialueiden sosiaalityön lisäksi vankiloiden sosiaalityön ja kuntoutuksen sekä kolmannen sektorin palveluita ja vertaistoimintaa.

Monitoimijaisessa yhteistyössä verkostojen koordinointi ja sosiaalisten tekijöiden, kuten sosiaaliseen osallisuuteen aktivoimisen, talousongelmissa auttamisen tai asumisen ohjauksen, huomioiminen on luonnollisesti ollut sosiaalityöntekijöiden erityistehtävä (Niemi, 2023). Sosiaalityöllä on näin ollen avainrooli ihmisten arkipäivän sujuvuuden, osallisuuden ja yhteiskunnan sosiaalisen eheyden turvaajana (Karjalainen ym., 2019, 41; Lindh, 2019, 14). Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirjassa 2018 (Juvonen ym., 2018) ennakoitiin, että tämä vaatii toteutuakseen monialaisten, esimerkiksi työllistymisen, kuntoutuksen sekä sosiaalisen ja terveyden näkökulmia yhdistävien työotteiden ja yhteistyökäytäntöjen sekä digitaalisen osaamisen lisääntymistä.

Hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveystalvelujen lisäksi Rikosseuraamuslaitoksella ja kolmannen sektorin toimijoilla on keskeinen asema vapautuvien vankien tukemisessa. Piispan ja Lindin (2021) selvityksen mukaan rikostaustaisten tukeminen edellyttää alueellisten viranomaisyhteistyön koordinaattorakenteiden luomista, Rikosseuraamuslaitoksen ja muiden yhteistyökumppaneiden laatimien asiakas-, kuntoutus- ja palvelusuunnitelmien yhteensovittamista sekä vankeus- ja yhdyskuntaseuraamukseen liittyvien palveluiden työnjaon tarkentamista. Näillä toimilla pyritään vähentämään rikosseuraamusasiakkaiden uusintarikollisuutta sekä edistämään heidän kuntoutumistaan ja yhteiskuntaan kiinnittymistä.

Monet järjestöt ovat erikoistuneet omien kuntouttavien palveluidensa sekä vertaisuuteen painottuvien tukimuotojen avulla auttamaan rikostaustaisia asiakkaita kiinnittymään takaisin yhteiskuntaan (kts. esim. Croux ym., 2021; Kaufman, 2015; Salovaara, 2021). Erityisesti vertaiset toimivat roolimalleina rikostaustaisille henkilöille ja tuovat omalla kokemustiedollaan käytännön esimerkkejä päihde- ja rikoksettomassa elämässä pärjäämiseen (Bagnall ym., 2015; Croux ym., 2021; Lindström & Rantanen, 2021). Vertaiset voivat myös omalla esimerkkiroolillaan lieventää vapautuvien vankien kielteisiä asenteita viranomaisauktoriteetteja kohtaan (Fletcher & Batty, 2012). Vertaisryhmät tarjoavat rikostaustaisille henkilöille uusia yhteisöjä, joihin kiinnittyä, ja jotka tukevat erilaisissa siirtymävaiheissa, kuten esimerkiksi siirryttäessä vankilasta vapauteen (Seppings, 2015). Etenkin erilaisissa nivelvaiheissa vertaisuuden merkitys korostuu ja vertaistuki voi auttaa rakentamaan uudenlaista identiteettiä (kts. esim. Anderson & McNeill, 2019; Giordano ym., 2002). Kokemusasiantuntijat ovat asiantuntijoita kokemustensa perusteella. Heidän rooliinsa sisältyy vertaistuen ohella muun muassa kehittämis- ja vaikuttamistehtäviä. (Lindström & Rantanen, 2021.) Koulutetuilla päihde- ja rikostaustaisilla kokemusasiantuntijoilla tarkoitetaan kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneitä henkilöitä, joilla on omakohtaista kokemusta päihderiippuvuudesta, rikosten tekemisestä ja/tai rikosseuraamuksista.

Monet julkiset palvelut ovat viime vuosina digitalisoituneet ja COVID-19-pandemia vauhditti edelleen tätä kehitystä. Myös sosiaalityön palveluiden tuottamisen muodot muuttuivat pandemian aikana ja kasvokkain tapahtuvien tapaamisten rinnalle tuli etätapaamisia (Kivipelto & Iivonen, 2023). Sosiaalityön digitaalisten palveluiden käyttö on yleisesti lisääntynyt ja sosiaalityöntekijät hyödyntävät yhä enemmän erilaisia etäkommunikoinnin muotoja asiakastyössä (kts. myös Byrne & Kirwan, 2019). Kuitenkin digitalisaatioon liittyy omat haasteensa. Nordesjö ym. (2021) ovat tuoneet esiin, että digitalisaatio muuttaa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen rakentumista. Esimerkiksi kasvokkainen vuorovaikutus asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä voi vähentyä, ja digitaalinen vuorovaikutus voi tuoda mukanaan yksityisyyteen liittyviä haasteita (Nordesjö ym., 2021). Pascoen (2021) mukaan asiakkaan ja sosiaalityöntekijän etätapaamiset voivat vaikeuttaa asiakkaan kehonkielen, ilmeiden ja reaktioiden lukemista, mikä puolestaan voi vaarantaa sujuvaa kommunikointia sekä vaikeuttaa asiakkaan elämäntilanteen kokonaisvaltaista ymmärtämistä. Niinpä useat tutkimukset ovat osoittaneet, että digitaalinen vuorovaikutus ei korvaa kasvokkain tapahtuvia ja henkilökohtaisia kohtaamisia (Hansen ym., 2016; Järveläinen & Rantanen, 2021; Pink ym., 2022).

Vankiloiden digitalisoituminen voi kuitenkin luoda uudenlaisia mahdollisuuksia vapautuvan vangin kanssa tehtävään sosiaalityöhön. Joissakin Suomen vankiloissa on 2020-luvulla otettu käyttöön vankiselleihin sijoitettavat henkilökohtaiset tietokoneet (ensimmäisenä Hämeenlinnan vankila vuonna 2021), joiden kautta vangilla on mahdollisuus asioida digitaalisesti tietyissä palveluissa. Tämä luo hyvät edellytykset myös vapautuvien vankien kanssa tehtävään digitaalista kommunikaatiota hyödyntävään sosiaalityöhön, joskin kokemukset tästä ovat vielä vähäisiä. Haasteita liittyy paitsi palvelujen käyttöä koskeviin rajoituksiin (tietokoneilla on mahdollista asioida vain sallituilla internetsivuilla, etätapaamiset ovat luvanvaraisia ja sähköiseen tunnistautumiseen tarvittavat tunnukset ovat henkilökunnan hallinnassa), niin myös rikostaustaisten asiakkaiden puutteellisiin digitaitoihin ja kielteisiin asenteisiin digitaalista asiointia kohtaan (Järveläinen & Rantanen, 2021; Rantanen ym., 2022; kts. myös Helsper, 2021). Nämä osaamattomuuden sekä

saavutettavuuden haasteet tuovat esiin digitaalisen eriarvoisuuden kysymykset (kts. esim. Helsper, 2021; van Deursen & van Dijk, 2014).

Tässä tutkimuksessa vankilasta vapautuneiden kanssa tehtävää monitoimijaista sosiaalityötä tarkastellaan myös desistanssitutkimuksesta käsin. Desistanssitutkimuksessa kiinnitetään huomioita erityisesti siihen, millä tavoin ja keinoin rikollisuudesta irtaudutaan (esim. McNeill ym., 2012). Rikollisuudesta irrottautumiselle on esitetty erilaisia selityksiä, jotka painottavat joko sisäisiä tai ulkoisia tekijöitä tai näiden yhdistelmää (Fox ym., 2022). Rikollisuudesta irrottautuminen voi tapahtua yksittäisten käännekohtien kautta (Laub & Sampson, 2001) tai monivaiheisena prosessina, joka etenee rikosten tekemisen loppumisesta uuden identiteetin rakentumiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen (Anderson & McNeill, 2019).

1.2 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Tutkimushankkeen lähtökohtana on aiempiin tutkimuksiin perustuva havainto siitä, että vapautuvat vangit jäävät varsin usein vaille tarvitsemiaan palveluita ja monesti heiltä puuttuu myös yhteys julkiseen sosiaalityöhön. Sosiaali- ja terveystalouteihin liittyvät rakenteelliset muutokset ja 2020-luvulla nopeasti edennyt palvelujen ja vankiloiden digitalisaatio luovat uusia mahdollisuuksia ja samalla myös haasteita vapautumisen nivelvaiheen tukeen. Tässä tutkimuksessa selvitämme, miten monitoimijainen sosiaalityö voi olla rikostaustaisten asiakkaiden tukena vankilasta vapautumisen nivelvaiheessa. Tätä kysymystä lähestytään aiemmissä tutkimuksissa löydettyjen vaikuttavien toimintatapojen, sosiaalityön ammatillisen kokemuksen, vertaistukemisen ja kokemusasiantuntijuuden sekä kunnissa ja hyvinvointialueilla kehitettyjen toimintamallien avulla. Tutkimuksessa kysytään:

1. Millaiset toimintatavat ovat tutkimuksissa osoittautuneet vaikuttaviksi rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta?
2. Mitä mahdollisuuksia ja haasteita sosiaalityöntekijät näkevät vankilasta vapautumisen nivelvaiheen monitoimijaisessa sosiaalityössä rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta ja mikä on digitalisaation merkitys tässä?
3. Miten koulutetut kokemusasiantuntijat voivat olla nivelvaiheessa vapautuvan vangin tukena, ja miten kokemusasiantuntijakoulutus tukee rikollisuudesta irrottautumista ja yhteiskuntaan kiinnittymistä?
4. Millaisia toimintamalleja vapautuvien vankien kanssa tehtävään sosiaalityöhön on kehitetty kunnissa ja hyvinvointialueilla?

1.3 Tutkimuksen avulla syntyvät tutkimustulokset ja niiden tieteellinen vaikuttavuus

Tutkimuksessa tuotetaan uutta tieteellistä tietoa monitoimijaisen sosiaalityön mahdollisuuksista ja haasteista vapautuvien vankien rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tukemisessa. Aiemmin ei ole juurikaan tutkittu digitalisaation merkitystä vapautuvien vankien kanssa tehtävän sosiaalityön kannalta. Samaten koulutettujen kokemusasiantuntijoiden merkitystä osana rikostaustaisten henkilöiden kanssa tehtävän monitoimijaisen sosiaalityön kokonaisuutta on tutkittu vain vähän. Tutkimuksemme kohdentuu näihin teemoihin. Tutkimustulokset julkaistaan kansainvälisten ja kansallisten vertaisarvioitujen tutkimusartikkelien muodossa.

Tutkimus tuottaa näyttöön perustuvan monitoimijaisen sosiaalityön toimintamallin hyvinvointialueilla toteutettavaan sosiaalityöhön. Tutkimus myös rakentaa sosiaalityön tutkimusperustaista työskentelyä sekä uusia digitaalisia työkäytänteitä vankilasta vapautuvien kanssa työskentelyyn. Tutkimustiedolla pyrimme lisäämään sosiaali- ja rikosseuraamusalan toimijoiden ymmärrystä rikostaustaisten asiakkaiden erityiskysymyksistä sekä digitalisaation keinoista tukea vapautuvia vankeja.

1.4. Tutkimuksen liittyminen tutkimushaun painoaloihin

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan monitoimijainen sosiaalityön tukemisen mahdollisuuksia ja haasteita vankilasta vapautumisen nivelvaiheessa digitaalisessa yhteiskunnassa. Tutkimushanke vastaa hakukuulutuksessa mainituista painoalueista erityisesti ”sosiaalityön vaikuttavuuden tutkimukseen”, ”erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden elämäntilanteisiin ja palvelutarpeisiin kohdistuvaan tutkimukseen” sekä ”asiakkaiden osallisuutta ja toimijuutta sosiaalityössä koskevaan tutkimukseen”. Tutkimukselle ei ole haettu muuta rahoitusta.

2 TOTEUTUS

2.1 Työsuunnitelma ja aikataulu

Tutkimushankkeen konsortio muodostuu seuraavista organisaatioista: Laurea-ammattikorkeakoulu (Laurea, hankehallinnoija), Itä-Suomen yliopisto (UEF, osatoteuttaja) sekä Pohjois-Savon ja Vantaan ja Keravan hyvinvointialueet (osatoteuttajat). Tutkimushanke muodostuu seuraavista osista, joissa kussakin lähestytään vankilasta vapautuvien asiakkaiden rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tukemista eri näkökulmista:

Työpaketti 1: Vaikuttavat käytännöt vankilasta vapautuvien tukemisessa (UEF)

Kirjallisuuskatsauksen avulla selvitetään, millaiset työkäytännöt ovat tutkimuksissa osoittautuneet vaikuttaviksi rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Tässä yhteydessä tarkastellaan sekä ammatillisen sosiaalityön käytänteitä että muiden toimijoiden tarjoamaa tukea. Aineistona toimivat vertaisarvioidut kansainväliset tieteelliset artikkelit. Työpaketista vastaa UEF:n tutkijaryhmä.

Työpaketti 2: Aikuissosiaalityö nivelvaiheen monitoimijaisessa yhteistyössä (Laurea)

Työpaketin tavoitteena on selvittää, mitä mahdollisuuksia ja haasteita sosiaalityöntekijät näkevät vapautuvien vankien rikollisuudesta irrottautumisessa ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä sekä vankilasta vapautumiseen liittyvässä nivelvaiheen monitoimijaisessa sosiaalityössä. Samalla tarkastellaan, miten digitalisaatio näyttäytyy aikuissosiaalityössä, erityisesti nivelvaiheen yhteistyössä. Kysymyksiä lähestytään hankkeessa tehtävien sosiaalityöntekijähaastatteluiden (n=20) kautta. Työpaketista vastaa Laurean tutkijaryhmä.

Työpaketti 3: Vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden merkitys vankilasta vapautuvien tukemisessa (Laurea)

Työpaketin tavoitteena on selvittää, miten koulutetut kokemusasiantuntijat voivat olla vankilasta vapautuvan tukena. Lisäksi tutkitaan, miten kokemusasiantuntijakoulutus tukee rikollisuudesta irrottautumista ja yhteiskuntaan kiinnittymistä. Kysymyksiin vastataan haastattelemalla rikos- ja päihdehistorian omaavia kokemusasiantuntijoita (n=20). Tuloksia suhteutetaan myös vuosina 2019 ja 2020 toteutettujen kokemusasiantuntijahaastattelujen tuloksiin (Lindström & Rantanen, 2021; Lindström & Toikko, 2022). Työpaketista vastaa Laurean tutkijaryhmä.

Työpaketti 4: Hyvinvointialueiden toimintamallit (UEF & Laurea)

Työpaketin tavoitteena on selvittää, millaisia vapautumisen nivelvaiheeseen liittyviä toimintamalleja vapautuvien vankien kanssa tehtävään sosiaalityöhön on kehitetty kunnissa ja hyvinvointialueilla. Osana analyysiä tarkastellaan myös vapautuvan vangin erityisen tuen tarpeeseen liittyviä määrittäviä ja velvoitteita. Tutkimus etenee kaksivaiheisesti. Ensin aihetta lähestytään Asiakirja-analyysin kautta.

Analysoimalla valtakunnallisia ja alueellisia strategioita sekä hallinnollisia asiakirjoja pyritään selvittämään, miten erilaiset taustauskomukset tai arvot näkyvät vapautumisvaiheen ja vapautuvien vankien kanssa tehtävän sosiaalityön kehittämistä ohjaavissa asiakirjoissa. Toisessa vaiheessa analyysin pohjalta toteutetaan kartoittava kysely, jossa selvitetään alueellisia nivelvaiheen toimintamalleja sekä eri tahojen (hyvinvointialueiden aikuissosiaalityö, järjestöt, Rikosseuraamuslaitos) näkemyksiä vankilasta vapautuvien palvelutarpeista monitoimijaisen sosiaalityön näkökulmasta. Kartoittavan kyselyn tuloksia tarkastellaan suhteessa asiakirja-analyysin tuloksiin. Työpaketti toteutetaan Laurea ja UEF:n tutkijaryhmien yhteistyönä.

Työpaketti 5: Hyvinvointialueiden tutkimusperustaiset sosiaalityön käytänteet vankilasta vapautuvien asiakkaiden tukemisessa (Pohjois-Savon sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueet)

Työpaketin tavoitteena on rakentaa monitoimijaisen sosiaalityön toimintamalli vankilasta vapautuvan asiakkaan rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tueksi sekä luoda tutkimusperustaista työkulttuuria hyvinvointialueille. Lisäksi tavoitteena on hankkeessa tuotetun tutkimustiedon vieminen hyvinvointialueiden työkäytänteisiin sekä käytännön muutoksen aikaan saaminen alueen monitoimijaiseen sosiaalityöhön yhteiskehittämisen keinoin. Samalla pyritään lisäämään eri toimijoiden ymmärrystä rikostaustaisten asiakkaiden erityiskysymyksistä ja digitalisaation luomista mahdollisuuksista. Kehittämistoiminnassa huomioidaan hyvinvointialueilla jo luodut hyvät käytänteet ja aiempien paikallisten hankkeiden keskeiset tulokset. Työpaketista vastaavat Pohjois-Savon sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueiden sosiaalityöhön palkatut tutkijasosiaalityöntekijät, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä Laurean ja UEF:n tutkijaryhmien kanssa koko hankkeen ajan sekä vastaavat toimintamallin rakentamisesta ja osaltaan myös tulosten raportoinnista. Käytännön toteutukseen liittyy yhteistyöverkoston kokoaminen hyvinvointialueilla (sosiaalityö, Rikosseuraamuslaitos, järjestöt, kokemusasiiantuntijat, asiakkaat), toimintamallin rakentamiseen keskittyvien yhteiskehittämispajojen (4) järjestäminen hyvinvointialueella sekä julkaisu- ja vaikuttamistyö.

Tutkimushankkeen toteutusaika on 24 kuukautta ja se ajoittuu ajalla 1.1.2024-31.12.2025. Työpakettikohtaiset ajoitukset on kuvattu kuviossa 1. Hankkeen päävastuu on Laurea-ammattikorkeakoululla ja tutkimuksen vastaavana tutkijana toimii dosentti, yliopettaja Teemu Rantanen. Koko tutkimushankkeen koordinaatiokokouksia pidetään kahden kuukauden välein, jolloin työpakettien tutkijat kokoontuvat jakamaan tutkimustuloksiaan ja esiintyneitä kehittämishaasteita sekä jäsentämään seuraavaa tutkimusvaihetta. Hankkeen sisäinen väliseminaari pidetään syksyllä 2024 (Vantaa) ja loppuseminaari marras-joulukuussa 2025.

Työpaketit	2024												2025													
	Kk	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
TP 1: Vaikuttavat käytännöt		Kirjallisuuskatsaus		Artikkelihaut		Analyysivaihe		Artikkeli III/5																		
TP 2: Aikuissosiaalityö nivelvaiheen monitoimijaisessa yhteistyössä		Sosiaalityöntekijähaastatteluiden suunnittelu ja kysymysten laadinta, tutkimusluvut				Tutkimus-haastattelut		Analyysivaihe		Artikkeli I/5																
TP 3: Vertaisten ja kokemusasiiantuntijoiden merkitys		Kokemusasiiantuntijahaastatteluiden suunnittelu ja kysymysten laadinta, tutkimusluvut, eettinen ennakoarvointi				Tutkimus-haastattelut		Analyysivaihe		Artikkeli II/5																
TP 4: Hyvinvointialueiden toimintamallit		Asiakirja-analyysi					Kysely	Analyysivaihe		Artikkeli IV/5																
TP 5: Hyvinvointialueiden tutkimusperustaiset sosiaalityön käytänteet		Kyselytutkimuksen suunnittelu ja kyselyn laadinta							Suunnittelu ja verkoston kokoaminen		KP1	KP2	KP3	KP4	Toimintamallin rakentaminen kehittämispajoissa (KP) ja blogit				Toimintamallin raportointi							
Säännölliset työpakettien toteuttajien tapaamiset, väliseminaari 10/2024, loppuseminaari 12/2025																										

Kuvio 1: Tutkimuksen aikataulut.

Tutkimuksen osat jakautuvat konsortiossa henkilötyökuukausina (htkk) seuraavasti:

Laurea: 24 htkk

UEF: 31 htkk

Pohjois-Savon hyvinvointialue: 8 htkk

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue: 8 htkk

Kaikki yhteensä: 71 henkilötyökuukautta = n. 6 henkilötyövuotta.

2.2 Tutkimusaineistot ja tutkimusmenetelmät

Kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsaus luo pohjan tutkimukselle. Kirjallisuuskatsaus toteutetaan noudattaen Prisma-protokollaa (kts. esim. Moher ym., 2009; Liberati ym., 2009), jossa edetään ensin tutkimuskysymysten asettelusta tietokantojen valintaan. Seuraavaksi valitaan aineistoa rajaavat ja tutkimuskysymyksiin vastauksia antavat hakutermit, jolloin tehdään myös rajoituksia tekstien julkaisukielten ja julkaisu vuosien perusteella. Tämän jälkeen hakutuloksia arvioidaan vielä metodologian ja artikkeleiden tieteellisen relevanssin näkökulmista. Lopuksi toteutetaan katsaus ja syntetisoidaan tulokset. (Kts. myös Fink, 2020.) Kirjallisuuskatsauksen aineistosta tuotetaan synteesi hyödyntäen teoriaohjaavaa realistista synteesiä, jossa kootaan näyttöä toimintatavoista ja työkäytännöistä laaja-alaisesti rajaamatta esimerkiksi aineiston tutkimusasetelmia tietäytyyppeihin vaikuttavuustutkimuksiin tutkimusmenetelmän mukaan (Petticrew & Roberts, 2006, 190–191). Näin varmistetaan aineiston laajuus ja kattavuus suhteessa tutkittuihin toimintatapoihin ja käytäntöihin. Vertaisarvioituiden tieteelliset artikkelit haetaan systemaattisella aineistohaulla aiheeseen ja tutkimuskysymyksiin parhaiten soveltuvista kansainvälisistä tietokannoista (Academic Search Premier, Elsevier, Ebsco, Proquest Central, Scopus, SocINdex).

Sosiaalityöntekijähaastattelut

Sosiaalityöntekijähaastatteluihin valitaan yhteensä kaksikymmentä (n=20) eri hyvinvointialueilla aikuissosiaalityössä toimivaa sosiaalityöntekijää, joilla on kokemusta rikostaustaisten asiakkaiden kanssa työskentelystä. Haastattelut toteutetaan hyödyntämällä laadullista asenneväittämämetsodia (Vesala & Rantanen, 2007). Metodi sopii hyvin asiantuntijahaastatteluiden avulla tehtävään monimutkaisten tilanteiden analysointiin. Haastattelut ovat puolistrukturoituja ja niissä haastateltaville esitetään väitteitä aikaisemman tutkimuksen perusteella kiistanalaisiksi todetuista ilmiöistä tai asioista. (Niska ym., 2018.) Sosiaalityöntekijöiden haastatteluiden avulla pyritään hahmottamaan aikuissosiaalityön roolia ja käytäntöjä rikostaustaisten asiakkaiden tukemisessa yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen ja erilaisten järjestötoimijoiden kanssa. Haastatteluiden teemat liittyvät monitoimijaisen sosiaalityön nivelvaiheen tukeen rikostaustaisten asiakkaiden rikollisuudesta irrottautumisessa ja yhteiskuntaan kiinnittymisessä. Lisäksi haastattelut kohdentuvat digitalisaation mahdollisuuksiin ja haasteisiin sosiaalityössä kyseisen asiakasryhmän kanssa.

Kokemusasiiantuntijahaastattelut

Kokemusasiiantuntijahaastatteluaineisto kerätään haastattelemalla kokemusasiiantuntijakoulutuksen suorittaneita päihde- ja rikoshistorian omaavia kokemusasiiantuntijoita (n=20). Haastattelut toteutetaan teemahaastatteluina. Haastattelujen avulla pyritään saamaan mahdollisimman monipuolinen kuva kokemusasiiantuntijana ja vertaisena toimimisesta erilaisissa tehtävissä sekä vankilasta vapautumiseen liittyvistä tuen tarpeista ja vertaisuuden merkityksestä nivelvaiheissa rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tukena. Myös kokemusasiiantuntijuuden merkitystä kokemusasiiantuntijoiden omaan toipumiseen sekä desistanssiin liittyen tarkastellaan moniulotteisesti. Tärkeinä sisällöllisinä teemoina on kokemusasiiantuntijan tehtävät ja vertaisohjaus sekä rikollisuudesta irrottautuminen. Kokemusasiiantuntijoiden

rikollisuudesta irrottautumisen osalta tutkimus noudattelee seurantatutkimuksen asetelmaa, jossa haastateltavan tilannetta verrataan tilanteeseen, joka hänellä oli kokemusasiantuntijakoulutuksen päätyessä (2019–2020). Desistanssitutkimuksen kentällä yleistä seurantatutkimuksen asetelmaa (kts. esim. Farrall, 2002; Laub & Sampson, 2001) on käytetty suomalaisessa tutkimuksessa vähän. Tällä asetelmalla saadaan syvällistä seurantatutkimuksellista tietoa rikollisuudesta irrottautumisen kysymyksiin sekä vapautuvien vankien ja muiden rikostaustaisten asiakkaiden tukemiseen.

Toimintamallianalyysi (asiakirja-analyysi ja kartoittava kysely)

Toimintamallianalyysissä yhdistetään asiakirja-analyysi ja kartoittava kysely. Asiakirja-analyysi lähtee liikkeelle aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä (esim. Tuomi & Sarajärvi, 2018), jonka kautta rakennetaan kuvaus siitä, millainen on tavoiteltava vapautuvan vangin palvelupolku. Varsinainen asiakirja-analyysi pohjautuu retoriseen analyysiin (Billig, 1987), jossa mielenkiinto kohdistetaan asiakirjoissa esitettyjen kannanottojen lisäksi niiden perusteluihin. Erityisesti tarkastellaan sitä, miten perustelut kontekstualisoidaan ja millaisia taustaolettamuksiin tai arvoihin niissä viitataan. Tällöin aineistoina ovat valtakunnalliset ja alueelliset strategiat ja hallinnolliset asiakirjat (esim. toimintasuunnitelmat ja -kertomukset, hyvinvointistrategiat ja -ohjelmat, pöytäkirjat, valmisteluasiakirjat). Valtakunnallisella kyselyllä kartoitetaan eri kunnissa ja eri alueilla käytössä olevia toimintamalleja vapautuvien vankien kanssa tehtävään monitoimijaiseen sosiaalityöhön. Kysely on kartoittava ja pääosa kysymyksistä sisällönanalyysin kautta analysoitavia avokysymyksiä. Kyselyn kohdejoukkona ovat valtakunnallisesti hyvinvointialueiden aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat, Rikosseuraamuslaitoksen työntekijät (rikosseuraamustyöntekijät, erityisohjaajat, sosiaalityöntekijät) ja vankilasta vapautuvien parissa työskentelevät kolmannen sektorin toimijat.

Yhteiskehittäminen

Monitoimijaisen sosiaalityön toimintamallin rakentamisessa ja vapautuvan vangin sosiaalityön palveluiden kehittämisessä hyödynnämme yhteiskehittämisen menetelmiä (kts. esim. Bovaird, 2007; Vooberg ym., 2015). Hyvinvointialueilla järjestettävissä yhteiskehittämisen kehittämispajoissa pyritään kehittämään moniäänisesti vapautuvan vangin palvelupolkuja siten, että tarjolla olevat palvelut olisivat tavoitettavissa ja saatavilla. Osallistavan sosiaalityön menetelmien mukaisesti (kts. esim. Karjalainen & Vainikainen, 2022) mukaan yhteiskehittämiseen kutsutaan mukaan hyvinvointialueiden aikuissosiaalityöntekijöitä, eri järjestöjen, säätiöiden ja hankkeiden sosiaalialan toimijoita, Rikosseuraamuslaitoksen sosiaalityöstä ja kuntoutuksesta vastaavia toimijoita sekä kokemusasiantuntijoita ja asiakkaita. Kehittämispajojen sarja (4) järjestetään siten, että kussakin kehittämispajassa käsitellään tutkimuksessa esiin tulleita tutkimustuloksia, jotka liittyvät mm. monitoimijaisen sosiaalityön hyvien käytänteiden tunnistamiseen sekä digitaalisten palveluiden hyödyntämiseen vapautuvan vangin rikollisuudesta irrottautumisen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tukemisessa. Kehittämispajassa syntyneet mallinnukset jalostuvat kunkin kehittämispajan jälkeen. Kehittämispajasarjan päätteeksi rakennetaan monitoimijaisen sosiaalityön toimintamalli, joka on siirrettävissä myös muille hyvinvointialueille.

2.3 Riskien arviointi

Tutkimusprosessin toteuttamiseen liittyviin riskeihin pyritään varautumaan seuraavasti: *Tutkimuksen käynnistymisen turvaamiseksi* kirjallisuuskatsauksen, haastatteluiden ja asiakirja-analyysin suunnittelu on mahdollista aloittaa heti virallisen rahoituspäätöksen jälkeen. Kokemusasiantuntijahaastatteluiden toteuttamiseen voi kuitenkin liittyä aikataulullisia haasteita, mikäli eettisen ennakoarvioinnin lausuntopyynnön käsittely viivästyy. Toinen potentiaalinen aikataulullinen haaste liittyy tutkijasosiaalityöntekijöiden rekrytointiin. Näiltä osin mahdollinen pieni viive ei kuitenkaan muodostu haasteeksi tutkimuksen kokonaisuikataulun kannalta.

Tutkimusprosessin etenemisen varmistamiseksi hankkeen etenemistä sekä osatutkimusten yhteen niveltymistä seurataan säännöllisissä tutkijoiden tapaamisissa. Hankkeen kahden vuoden toteutusaika tuo omat haasteensa tulosten julkistamiseen, mikäli julkaisuprosessit ovat hitaita. *Tutkimuksen mahdolliset sisällölliset haasteet* käsitellään ja ratkotaan tutkijaryhmän kesken. Esimerkiksi kirjallisuuskatsauksen haasteena voi olla vertailukelpoisten ja siirrettävissä olevien toimintamallien ja käytäntöjen löytyminen eri maiden palvelujärjestelmien erilaisuudesta johtuen. Kyselyssä riskinä on vastausprosentin jääminen alhaiseksi. Haastattelututkimuksessa haasteena voi olla kokemusasiantuntijoiden tavoitettavuus, jolloin etsimme vaihtoehtoisia ratkaisuja tutkimusaineistojen keräämiseen, esimerkiksi laajentamalla kohderyhmää kokemusasiantuntijakoulutuksessa parhaillaan oleviin henkilöihin.

2.4 Konsortion muodostuminen ja konsortion lisäarvo

Tutkimuskonsortioon kuuluvat Laurea-ammattikorkeakoulu (Laurea), Itä-Suomen yliopisto (UEF) sekä Pohjois-Savon hyvinvointialue ja Vantaan ja Keravan hyvinvointialue. Laurea vastaa tutkimushankkeen johtamisesta. Hankkeen tieteellisestä kehittelystä päävastuussa ovat olleet Rantanen (Laurea) ja Toikko (UEF), joilla on pitkä kokemus yhteisestä tutkimus- ja kehittämistyöstä (esim. Rantanen & Toikko, 2017; Toikko & Rantanen, 2018; Toikko & Rantanen, 2020). Toikon ja Rantasen *Kunnallista toimeentulotukea ennaltaehkäisevän lastensuojelun välineenä* -hankkeessa (2021–2023, Sosiaalityön yliopistotasaisen tutkimuksen valtionavustus, STM) tutkitaan ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen käyttöä lastensuojelutarpeen ehkäisyssä yhdistämällä kuntakohtaista tilastollista analyysiä ja laadullista lähestymistapaa. Tieteellisen tutkimuksen tehtäväjako on rakennettu siten, että Laurean tutkijaryhmä vastaa haastattelututkimuksista ja UEF:n tutkijaryhmä vastaa kirjallisuuskatsaukseen perustuvasta tutkimuksesta. Toimintamallianalyysiin osallistuvat molempiin tutkijaryhmiin kuuluvat tutkijat. Näin ollen tutkimushanke rakentuu molempien koulutusorganisaation laaja-alaiselle osaamisperustalle.

Hankkeen koordinaattorina toimivalla Laurea-ammattikorkeakoululla on monipuolista osaamista rikostaustaisten henkilöiden yhteiskuntaan integroitumisen tukemiseen liittyvistä kysymyksistä. Laurea kouluttaa Suomen ainoana ammattikorkeakouluna rikosseuraamusalan sosionomeja (AMK ja ylempi AMK), jotka työskentelevät eri rikosseuraamusalan toimintaympäristöissä (vankilat, yhdyskuntaseuraamustoimistot, järjestöt) sekä hyvinvointialueiden sosiaalihuollon työtehtävissä. Laurean tutkijatiimi on myös mukana monissa aiheita sivuavissa tutkimushankkeissa, kuten *DigiIN*-hankkeessa (2019–2025, Suomen akatemian yhteydessä toimivan STN:n rahoittama) sekä *DigiRise*-hankkeessa (2023–2025, Rikosseuraamuslaitoksen rahoittama), joissa tutkitaan vankiloiden digitalisoinnin sekä vankien digitaaliseen yhteiskuntaan kiinnittymisen mahdollisuuksia ja haasteita. Laurea on myös mukana 3-vuotisessa (2023–2026) kansainvälisessä rikollisuudesta irrottautumista koskevassa *Re-entry and Desistance from crime in a Digital era* -vertailututkimuksessa, joka toteutetaan yhteistyössä Lavalin yliopiston (Kanada) ja Nottinghamin yliopiston (UK) kanssa. Näiden hankkeiden alustavat tulokset toimivat myös pohjana tämän hankkeen suunnittelussa.

Monitoimijaisen sosiaalityön toimintamallin rakentamisesta vastaavat Pohjois-Savon sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueiden tutkijasosiaalityöntekijät yhteistyössä Laurean ja UEF:n kanssa. Mukana olevien hyvinvointialueiden profiilit poikkeavat toisistaan. Pohjois-Savon hyvinvointialue muodostuu 19 kunnan sosiaali- ja terveys- sekä pelastuspalveluista, kun taas Vantaan ja Keravan hyvinvointialue rakentuu kahden kaupungin vastaavista palveluista. Pohjois-Savon hyvinvointialueen maantieteellisestä sijainnista ja kuntien lukumääristä johtuen etäisyyksillä on vaikutusta palveluiden saatavuuteen, kun taas Vantaan ja Keravan hyvinvointialue on maantieteellisesti tiivis ja se integroituu pääkaupunkiseutuun. Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella on rakentunut hyviä käytänteitä ja toimintamalleja vapautuvien vankien yhteiskuntaan kiinnittymistä edistävässä verkostoyhteistyössä (esim. Rikoksilla oireilevat nuoret Ri-O-hanke, Vantaan kaupungin vankisosiaalityön malli, Vantaan monitoimijainen Yhdessä

rikoksettomaan elämään YRE-verkosto, SikSak-projektissa kehitetty Etelä-Suomen alueen nopean reagoinnin malli). Myös Pohjois-Savon hyvinvointialueella on aiemman kuntapohjaisen yhteistyön pohjalta rakentumassa toimivat käytänteet vapautuvan vangin palvelujatkumoihin. Hyvinvointialueiden hyviä käytänteitä halutaan jatkokehittää sekä jakaa myös muiden hyvinvointialueiden käyttöön. Samalla kehitettyä toimintamallia on mahdollista soveltaa ja siirtää myös muihin asiakasryhmiin.

3 TUTKIMUSRYHMÄ JA YHTEISTYÖTAHOT

3.1. Tutkimushankkeessa työskentelevät henkilöt

Yliopettaja **Teemu Rantanen (Laurea), VTT, dosentti**, toimii hankkeen vastuullisena johtajana. Hän vastaa hankkeen kokonaistavoitteesta ja osaprosessien koordinaatiosta sekä hankkeen raportoinnista rahoittajalle. Rantanen on ollut kehittämässä haastattelututkimuksessa käytettävää laadullisen asennetutkimuksen metodia (Vesala & Rantanen, 2007) ja käyttänyt sitä useissa omissa tutkimuksissaan (esim. Järveläinen & Rantanen, 2021; Järveläinen ym., 2021). Hänen viimeaikaiset tutkimuksensa kohdentuvat erityisesti digitaalisten sosiaali- ja terveystalujen käyttöön vankien ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisryhmien keskuudessa (Rantanen ym., 2022). Hän on osallistunut myös vastaavana tutkijana ja projektipäällikkönä useisiin tutkimushankkeisiin. Rantanen osallistuu tässä hankkeessa kokonaiskoordinoinnin lisäksi haastattelututkimusten suunnitteluun, analyysiin ja raportointiin (työpanos 25 %, 24 kk).

Sosiaalityön professori Timo Toikko (UEF) toimii UEF:n osalta vastuuhenkilönä. Toikko on aikaisemmin tutkinut laajasti sosiaalityön eri osa-alueita erilaisia tieteellisiä lähestymistapoja ja menetelmiä hyödyntäen. Hän on tutkinut muun muassa kokemusasiantuntijuutta (Toikko, 2016) sekä kuntakohtaisia eroja sosiaalipalvelujen järjestämisessä (esim. Toikko & Rantanen, 2018). Hän on viimeaikaisissa tutkimuksissaan keskittynyt erityisesti ennaltaehkäisevän lastensuojelun ja aikuissosiaalityön järjestelmätasoiseen tarkasteluun (esim. Toikko ym., 2022). Toikko on johtanut useita tutkimushankkeita.

Yliopettaja **Tarja Juvonen (Laurea), VTT**, on tarkastellut tutkimuksissaan muun muassa nuorten aikuisten asemaa palvelujärjestelmässä ja sosiaalisen kuntoutuksen piirissä sekä nuorten kokemaa taloudellista hyväksikäyttöä. Lisäksi hän on tutkinut haavoittuvassa asemassa olevien nuorten toimijuutta ja sen suhdetta sosiaaliseen kontrolliin (Juvonen, 2015; Pitkälampi ym., 2019). Juvonen vastaa tässä hankkeessa sosiaalityöntekijöiden haastatteluiden suunnittelusta, toteuttamisesta, analyysistä ja raportoinnista (työpanos 25 %, 24 kk).

Lehtori **Eeva Järveläinen (Laurea), YTT**, on tutkinut valvotussa koevapaudessa olevien rikollisuudesta irrottautumisen mahdollisuuksia ja haasteita monitoimijaisen sosiaalityön näkökulmasta sekä sitä, millaisia pudokkuuksia vapautumisvaiheen palvelujatkumoihin liittyy. Lisäksi hän on tutkinut digitaalisten palvelujen merkitystä rikostaustaisten henkilöiden yhteiskuntaan kiinnittymisessä (Järveläinen, 2022; Järveläinen & Rantanen, 2021; Järveläinen ym., 2021). Järveläinen osallistuu tässä hankkeessa toimintamallianalyysin toteuttamiseen yhteistyössä UEF:n tutkijoiden kanssa (työpanos 25 %, 24 kk).

Lehtori **Janika Lindström (Laurea)** tutkii viimeistelyvaiheessa olevassa väitöskirjassaan (UEF, sosiaalityö) rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijuutta voimaantumisen, parityön sekä narratiivisen identiteetin näkökulmista (Lindström & Toikko, 2021; Lindström & Rantanen, 2022). Hän on toiminut vuodesta 2018 rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijoiden kouluttajana Laureassa. Lindström vastaa tässä hankkeessa kokemusasiantuntijoiden haastatteluiden suunnittelusta, toteuttamisesta, analyysistä ja raportoinnista (työpanos 25 %, 24 kk).

Yliopisto-opettaja **Mari Suonio (UEF), YTM**, tutkii viimeistelyvaiheessa olevassa sosiaalityön väitöskirjassaan vankien yhteiskuntasuhdetta rangaistusteoreettisessa ajattelussa Suomessa. Lisäksi hän on tutkinut sosiaalialan pitkäaikaisasiakkuuksia aikuistyössä (Suonio ym., 2017), asunnottomien kokemuksia (Suonio & Kuikka, 2012) sekä lapsen edun toteutumista vanhemman vankeusaikana (Lassila & Suonio, 2018). Hän myös toimii sosiaalityön valtakunnallisen yliopistoverkosto Sosnetin yhteistyöopintojen koordinaattorina. Suonio vastaa tässä hankkeessa kirjallisuuskatsauksen toteuttamisesta ja toimintamallianalyysin toteuttamisesta yhdessä hankkeen muiden tutkijoiden kanssa (työpanos 40 %, 24 kk).

Tutkimushankkeeseen palkataan **väitöskirjatutkija N.N. (UEF)**. Hänen työpanoksensa sijoittuu erityisesti toimintamallianalyysiin sekä kirjallisuuskatsaukseen (työpanos 100 %, 21 kk).

Lisäksi hankkeeseen (**Pohjois-Savon sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueet**) palkataan 16 kuukaudeksi (1.9.2024-31.12.2025) kaksi puolipäiväistä tutkijasosiaalityöntekijää (työpanos 50 % + 50 %), jotka vastaavat näiden kahden hyvinvointialueen työpaketti 5:n (Hyvinvointialueiden tutkimusperustaiset sosiaalityön käytänteet vankilasta vapautuvien asiakkaiden tukemisessa) käytännön toteutuksesta yhteistyössä Laurean ja UEF:n tutkijoiden kanssa.

3.2 Yhteistyötahot ja heidän keskeiset ansionsa hankkeen kannalta

Laurea ja UEF tekevät jatkuvaa yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen ja lukuisten eri järjestöjen kanssa. Yhteistyötä tehdään sekä eri vankiloiden, yhdyskuntaseuraamustoimistojen että Rikosseuraamuslaitoksen Strategiayksikön kanssa. Lisäksi molemmilla korkeakouluille on rakentunut tiiviit kansainväliset verkostot toteutetun hanketyön kautta. Erityisesti yhteistyötä tehdään desistanssitutkimuksen saralla keskeisten tutkijoiden, kuten professori Stephen Farrallin (Nottinghamin yliopisto, UK) ja professori Isabelle F.-Dufourin (Lavalin yliopisto, Kanada) kanssa. Tutkimusryhmän edustajat ovat myös työnsä puolesta mukana eri järjestöjen ja verkostojen luottamustehtävissä. Näitä kansallisia ja kansainvälisiä verkostoja on mahdollista hyödyntää hankkeen toteuttamisessa sekä tutkimustulosten laajemmassa jakamisessa.

4 VASTUULLINEN TIEDE

4.1 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimuksessa noudatetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja Suomen Akatemian ohjeistamaa hyvää tieteellistä käytäntöä sekä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen eettisiä periaatteita. Tutkimukseen hankitaan tarvittavat tutkimusluvut siihen osallistuvilta organisaatioilta kunkin organisaation määrittelemien lupakäytänteiden mukaisesti. Kokomusasiantuntijahaastattelujen osalta pyydetään eettinen ennakoarviointi Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta. Haastatteluihin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen sekä henkilön antamaan suulliseen ja kirjalliseen suostumukseen. Haastateltavalla on mahdollisuus perua suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen ja henkilötietojen käsittelyyn missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. Haastatteluun osallistumisesta kieltäytyminen tai sen keskeyttäminen ei vaikuta millään tavalla haastateltavan asemaan. Kirjallisuuskatsauksen aineistohaut toteutetaan tutkimuseettisesti ja hakutulokset dokumentoidaan. Kyselylomakkeen kysymysten muodoissa huomioidaan moninaisuus ja kiinnitetään huomiota tutkimuseettiseen tapaan muotoilla kysymykset.

4.2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tutkimushankkeessa noudatamme Suomen Akatemian tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslinjauksia ja pyrimme välttämään eriarvoistavien rakenteiden tai toimintatapojen syntymistä. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tarkastelemme kahdella tasolla kohdentuen sekä asiakasrajapintaan että tutkimuksen toteuttamisen lähtökohtiin. Ensinnäkin toteutettavan tutkimuksen avulla pyritään edistämään kohderyhmänä olevien rikostaustaisten asiakkaiden tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistämällä palveluiden saatavuutta, rikollisuudesta irrottautumista sekä yhteiskuntaan kiinnittymistä. Toiseksi tutkimusryhmä pyritään rakentamaan siten, että tutkijat ovat sukupuolijakaumaltaan tasaisesti edustettuja, heidän osaamisohjansa kohdentuu tämän tutkimuksen tematiikkaan ja he ovat tutkijauransa eri vaiheissa.

4.3 Avoin tiede

Tutkimus raportoidaan viitenä vertaisarvioituna tutkimusartikkelina, jotka kaikki julkaistaan avoimissa kansallisissa sekä kansainvälisissä sosiaalityön ja kriminologian lehdissä (Open Access). Hankkeesta kirjoitetaan kaikkien työpakettien tulokset kokoava loppuraportti, joka sisältää haastattelututkimusten (sosiaalityöntekijät, kokemusasiantuntijat), kirjallisuuskatsauksen, toimintamallianalyysin sekä toimintamallin rakentamisen keskeiset tulokset. Lisäksi tuloksista viestitään blogien ja yhteiskirjoitettujen ammatillisten artikkeleiden muodossa, toimijoiden internetsivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Tuloksia jaetaan myös järjestettyjen webinaarien, kehittämispajojen ja loppuseminaarin kautta sekä kansainvälisissä ja kansallisissa konferensseissa (mm. Sosiaalityön tutkimuksen päivät, Kriminologian päivät).

Hankkeelle laaditaan oma aineistohallintasuunnitelma. Haastattelut tullaan äänittämään ja litteroimaan. Litterointivaiheessa kaikki tunnistetiedot poistetaan ja aineisto anonymisoidaan/pseudonymisoidaan. Haastatteluaineistot säilytetään tietoturvallisesti Laurea-ammattikorkeakoulun serverillä sekä salatulla ulkoisella kovalevyllä. Anonymisoidut haastatteluaineistot tullaan avaamaan muiden tutkijoiden käyttöön. Kyselyaineisto puolestaan säilytetään Itä-Suomen yliopistolla tutkimushankkeen ajan ja se arkistoidaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon. Tutkimusta varten laaditaan erillinen tietosuojaseloste, jonka laatimisessa ja käsittelyssä noudatetaan EU:n yleisen tietosuoja-asetusta (EU 2016/679) ja Tietosuojalakia (1050/2018).

4.4 Kestävän kehityksen tavoitteet

Hankkeessa pyritään sosiaalisen kestävyuden periaatteiden mukaisesti edistämään haavoittuvassa asemassa olevien rikostaustaisten asiakkaiden asemaa ja osallisuutta sosiaalihuollon palveluissa heidän eriarvoisuuttaan vähentäen sekä yhteiskuntaan kiinnittymistä edistäen. YK:n kestävän kehityksen tavoitteista tutkimuksemme vastaa tavoitteisiin 3 (terveyttä ja hyvinvointia) ja 10 (eriarvoisuuden vähentäminen). Hankkeessa pyritään ennaltaehkäisemään ylisukupolvista huono-osaisuutta ja rikollisuutta sekä edistämään kyseisen asiakasryhmän hyvinvoinnin edellytyksiä. Työkäytänteitä vahvistamalla voidaan välillisesti myös edistää sosiaalityöntekijöiden hyvinvointia.

5 YHTEISKUNNALLISET VAIKUTUKSET JA VAIKUTTAVUUS

Hyvinvointialueet ovat käynnistyneet vuoden 2023 alussa ja useiden kuntien palveluiden yhdistyessä alueilla toteutettava sosiaalityö hakee vielä muotoaan. Hankkeemme avulla tuemme hyvinvointialueilla tapahtuvaa kehittämistyötä tutkimustiedon avulla. Sosiaalihuoltolaissa määritetään monialaisen yhteistyön toteuttamisesta (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 41§). Tässä tutkimushankkeessa tuotamme uutta tieteellistä tietoa siitä, millaisia mahdollisuuksia monitoimijainen sosiaalityö tarjoaa nivelvaiheen yhteistyöhön vapautuvien vankien rikollisuudesta

irrottautumisen sekä yhteiskuntaan kiinnittymisen tukemiseen digitalisoituneessa yhteiskunnassa. Tuotamme myös lisätietoa sellaisista haasteista nivelvaiheen yhteistyössä tai digitaalisten palveluiden käytössä, jotka osaltaan aiheuttavat kyseiselle asiakasryhmälle pudokkuutta julkisista sosiaali-terveyspalveluista eri hyvinvointialueilla. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta tutkimushanke tuottaa tietoa siitä, miten palvelujatkumoista huolehtimalla voidaan myös vähentää kyseisen asiakasryhmän uusintarikollisuutta, estää heidän putoamisensa palveluiden piiristä sekä tukea vankien kuntoutumista ja yhteiskuntaan palaamista (kts. esim. Piispa & Lind, 2021). Täten tutkimustiedon avulla on mahdollisuus myös vaikuttaa välillisesti uusintarikollisuuden ja syrjäytymiskierteiden syntymekanismeihin ja siten yhteiskunnan sisäiseen turvallisuuteen.

Hyvinvointialueilla on käytössä monia hyviä käytänteitä monitoimijaisen sosiaalityön toteuttamisessa. Tutkimushankkeen avulla voimme tuoda näkyväksi näitä hyviä käytänteitä ja luoda systemaattisempia toimintatapoja vapautuvien vankien tukemiseen. Tutkimuksessa tuotetun tiedon pohjalta rakennetaan tutkimukseen perustuva monitoimijaisen sosiaalityön toimintamalli ja samalla edistetään hyvien käytänteiden käyttöönottoa hyvinvointialueilla totutettavaan sosiaalityöhön. Julkisten palveluiden digitalisoituessa myös sosiaalityön palveluiden tarjoamisen muodot ovat muuttuneet merkittävästi erityisesti COVID-19-pandemian aikana (kts. esim. Kivipelto & Iivonen, 2023). Tutkimustiedon pohjalta pyrimme rakentamaan sosiaalityön tutkimusperustaista työkalutuuuria sekä edistämään aikuissosiaalityön digitaalisia työkäytänteitä vankilasta vapautuvien kanssa työskentelyyn. Pyrimme myös lisäämään sosiaali- ja rikosseuraamusalan toimijoiden ymmärrystä rikostaustaisten asiakkaiden erityiskysymyksistä sekä digitalisaation keinoista tukea vapautuvia vankeja kriittisessä vapautumisvaiheessa. Tutkimustietoa tullaan lisäksi hyödyntämään sosiaali- ja rikosseuraamusalan korkeakouluopetuksessa.

LÄHTEET

- Anderson, S., & McNeill, F. (2019). Desistance and cognitive transformations. Teoksessa D. P. Farrington, L. Kazemian, & A. R. Piquero (toim.), *The Oxford handbook of developmental and life-course criminology*.
- Billig, M. (1987). *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge University Press.
- Blomberg, H., & Kroll, C. (2020). For better and for worse? On the transformation of the Finnish social assistance scheme. *Social Work & Society*, 18(1), 1–10.
- Bovaird, T. (2007). Beyond engagement and participation: user and community coproduction of public services. *Public Administration Review*, 67(5), 846–860.
- Byrne, J., & Kirwan, G. (2019). Relationship-based social work and electronic communication technologies: anticipation, adaptation and achievement. *Journal of Social Work Practice*, 33(2), 217–232.
- Croux, F., De Donder, L., Claes, B., Vandeveld, S., & Brosens, D. (2021). Peer support as a bridge for participation in prison activities and services: A qualitative study with foreign national prisoners. *Criminology & Criminal Justice*, 1–21.
- Fink, A. (2020). *Conducting research literature reviews: from the Internet to paper*. Fifth edition. Sage.
- Fletcher, D. R., & Batty, E. (2012). *Offender peer interventions: What do we know?* Centre for regional economic and social research. Sheffield Hallam University. <https://www4.shu.ac.uk/research/cresr/sites/shu.ac.uk/files/offender-peer-interventions.pdf>
- Farrall, S. (2002). *Rethinking What Works with Offenders: Probation, Social Context and Desistance from Crime*. Willan.

- Farrall, S., & Calverley, A. (2005). *Understanding desistance from crime: Emerging theoretical directions in resettlement and rehabilitation*. Open University Press.
- Fox, K. J. (2022). Desistance frameworks. *Aggression and Violent Behavior*, 63, 101684.
- Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Rudolph, J. L. (2002). Gender, crime, and desistance: Toward a theory of cognitive transformation. *American Journal of Sociology*, 107(4), 990–1064.
- Hansen, H-T., Lundberg, K., & Syltevik, L. J. (2016). Digitalization, street-level bureaucracy and welfare users' experiences. *Social Policy & Administration*, 52(1), 67–90.
- Helsper, E. J. (2021). *The digital disconnect: the social causes and consequences of digital inequalities*. SAGE Publications.
- Joukamaa, M., & työryhmä (2010). *Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve*. Perustulosraportti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. Rikosseuraamuslaitos. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMACEr8/RISE_1_2010_Rikosseuraamusasiakkaiden_terveys_t_yokyky_ja_hoidontarve.pdf
- Juvonen, T. (2015). *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen - nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Juvonen, T., Lindh, J., Pohjola, A., & Romakkaniemi, M. (toim.) (2018). *Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. UNIPress.
- Järveläinen, E. (2022). *The multiple meanings of social interaction – Rhetoric analysis on the significance of social interaction between social work professionals and people with a history of crime*. [Doctoral dissertation. University of Eastern Finland]. Publications of the University of Eastern Finland.
- Järveläinen, E., & Rantanen, T. (2021). Incarcerated people's challenges for digital inclusion in Finnish prisons. *Nordic Journal of Criminology*, 22(2), 240–259.
- Järveläinen, E., Rantanen, T., & Toikko, T. (2021). Meanings of a client-employee relationship in social work: Clients' perspectives on desisting from crime. *Nordic Social Work Research*.
- Karjalainen, P., Metteri, A., & Strömberg-Jakka, M. (2019). *Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys*. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4076-5>
- Karjalainen, P., & Vainikainen, S. (2022). Sosiaalityön vaikuttavat toimintamallit. THL. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosiaalihuollon-kehittamisohjelma/sosiaalityon-vaikuttavat-toimintamallit>
- Kaufman, N. (2015). Prisoner incorporation: The work of the state and non-governmental organizations. *Theoretical Criminology*, 19(4), 534–553.
- Kauhanen, J. (2021). Vankien koettu terveys. Teoksessa Kainulainen, S. & Saari, J. (toim.) *Suomalainen vanki. Arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa* (ss. 57–75). Vastapaino.
- Kainulainen, S., & Saari, J. (2021). *Suomalainen vanki. Arjen rakenteet ja elämänlaatu vankilassa*. Vastapaino.
- Kivipelto, M., & Iivonen, S. (2023). Aikuisssosiaalityön asiakkaiden etuus- ja palvelutarpeisiin vastaamista tukevat ja vaikeuttavat mekanismit COVID-19-pandemian aikana. Teoksessa S. Raitakari, T. Harrikari, M. Hekkala & M. Kivipelto (toim.) *Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja*. SoPhi.
- Kivipelto, M., Tanner, N., Knop, J., & Hiilamo, H. (2021). *Toimeentulotuki uudistus ei vapauttanut aikaa sosiaalityöhön – sosiaalihuollon tukea tarvitsevien asiakkaiden avun saanti vaikeutunut*. Tutkimuksesta tiiviisti 41/2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142860/URN_ISBN_978-952-343-697-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Lassila, T., & Suonio, M. (2018). Lapsen etu ja vanhemman vankeus - lapsen edun toteutumisen ja vanhemmuuden tukemisen haasteet vankilan ja lastensuojelun viranomaisyhteistyössä. Teoksessa P. Petrelius & P. Eriksson, P. (toim.), *Uudistuva lastensuojelu - kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa* (ss. 210–219).
- Laub, J., & Sampson, R. (2001). Understanding desistance from crime. *Crime and Justice*, 28, 1–69.
- Liberati, A., Altman, D., Tetzlaff, J., Mulrow, C., Gøtzsche, P., Ioannidis, J., ..., & Moher, D. (2009). The PRISMA statement for reporting systematic reviews and meta-analyses of studies that evaluate health care interventions: Explanation and elaboration. *Academia and Clinic*, 151(4), 65–94.
- Lindh, J. (2019). Monitoimijainen sosiaalityö relationaalisen teorian näkökulmasta. *Tutkiva sosiaalityö*, 2019, 13–28. <https://talentia.e-julkaisu.com/2019/tutkivasosiaalityo/#page=1>
- Lindström, J., & Rantanen, T. (2021). Experts of the streets: The thoughts of experts by experience with a history of crime and substance abuse on working as a team with professionals. *European Journal of Probation*, 13(3), 226–241.
- Lindström, J., & Toikko, T. (2022). Survival stories as access to society. People with history of a crime as experts by experience. *Nordic Journal of Criminology*, 23(1), 3–22.
- McNeill, F., Farral, S., Lightowler, C., & Maruna, S. (2012). How and why people stop offending: Discovering desistance. Insights. Institute for Research and Innovation in Social Services. 15 April 2012. <https://www.iriss.org.uk/resources/insights/how-why-people-stop-offending-discovering-desistance>
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., & PRISMA Group*, T. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Annals of internal medicine*, 151(4), 264–269.
- Mönkkönen, K. & Kekoni, T. (2020). Monitoimijaisuus työntekijän voimavarana ja haasteena. Teoksessa Hujala, A. & Taskinen, H. (toim.). *Uudistuva sosiaali- ja terveystiete* (ss. 215–240). Tampere University Press.
- Niemi, H. (2023). Sosiaalityön ja työllisyydenhoidon monitoimijainen yhdyspintatyö. *Hallinnon tutkimus* 42(1), 99–106.
- Niska, M., Olakivi, A., & Vesala, K. M. (2018). Haastattelumenetelmän tulokset sosiaalityötehtävissä: esimerkkinä laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. *AFinLA-e 11*, 93–113. <https://doi.org/10.30660/afinla.69046>
- Nordesjö, K., Scaramuzzino, G., & Ulmestig, R. (2021). The social worker-client relationship in the digital era: a configurative literature review. *European Journal of Social Work*, 25(2), 303–315.
- Pascoe, K. M. (2021). Remote service delivery during the COVID-19 pandemic: Questioning the impact of technology on relationship-based social work practice. *The British Journal of Social Work*, 1–20.
- Petticrew, M., & Roberts, H. (2006). *Systematic Reviews in the Social Sciences. A practical guide*. Blackwell Publishing.
- Piispa, M., & Lind, H. (2021). *Taustalla rikos, edessä muutos. Suositukset viranomaisten saumattomalle yhteistyölle rikostaustaisten yhteiskuntaan kiinnittymisessä*. Oikeusministeriö.
- Pink, S., Ferguson, H., & Kelly, L. (2022). Digital social work: Conceptualising a hybrid anticipatory practice. *Qualitative Social Work*, 21(2), 413–430.
- Pitkäjärvi, P., Juvonen, T., & Nikupeteri, A. (2019). Vanhempinsa velkaannuttamat. Taloudellinen hyväksikäyttö itsenäistyvien nuorten kokemana. *Nuorisotutkimus*, 37(3–4), 23–39.
- Rantanen, T., Järveläinen, E., & Leppälähti, T. (2022). Incarcerated people's self-efficacy and use of digital health care and social welfare services: A survey in Finnish prisons. *Journal of Medical Internet Research*, 24(5), e36799.

- Rantanen, T., & Toikko, T. (2017). Employees' attitudes towards welfare technology in substance abuse treatment in Finland. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift*, 34(2), 131–144.
- Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja (2021). Rikosseuraamuslaitos.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/collections/20220614144512/7a0qfFI1R/RIS_E_Tilastollinen_vuosikirja_2021_FI.pdf
- Saari, J. (2015). *Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Gaudeamus.
- Salovaara, U. (2021). Vankilasta vapautuvien naisten tuen tarve ja tukemisen mahdollisuudet. Teoksessa A-L. Matthies, A-R. Svenlin, & K. Turtiainen (toim.), *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus* (ss. 174–187). Gaudeamus.
- Seppings, C. (2015). To study the rehabilitative role of ex-prisoners/offenders as peer mentors in reintegration models - in the UK, Republic of Ireland, Sweden and USA (Report from Clair Seppings 2015 Churchill Fellow). The Winston Churchill Memorial Trust of Australia. <https://www.churchilltrust.com.au/project/to-study-the-rehabilitative-role-of-ex-prisonersoffenders-as-peer-mentors-in-reintegration-models/>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Suonio, M., & Kuikka, U. (2012). Asunnottomien ja eri toimijoiden kertomuksia ja tulkintoja asunnottomuudesta. K. Forssèn, I., Roivainen, S. Ylinen, & J. Heinonen (toim.), *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011* (ss. 223–246). UNIPress.
- Suonio, M., Kainulainen, S., Gävert, T., Väisänen, R., & Saari, J. (2017). Kun vaikeudet kasautuvat—Pitkäaikaisasiakkuudet sosiaalialan aikuistyössä. Teoksessa J. Saari (toim.) *Sosiaaliturvariippuvuus: Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa* (ss. 259–286).
- Toikko, T. (2016). Becoming an expert by experience: An analysis of service users' learning process. *Social Work in Mental Health*, 14(3), 292–312.
- Toikko, T., & Rantanen, T. (2018). A marketization process in dispute - An analysis of serviced housing for the elderly in Finland, 2000–2014. *Social Policy & Administration*, 1–19.
- Toikko, T., & Rantanen, T. (2020). Association between individualism and welfare attitudes: An analysis of citizens' attitudes towards the state's welfare responsibility. *Journal of Social and Political Psychology*, 8(1), 132–150.
- Toikko, T., Seppälä, P., & McLaughlin, T. (2022). Additional income support buffers the demand for child protection services at the municipality level. *International Journal of Social Welfare*.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuominen, T. (2018). *Neurocognitive deficits, academic difficulties and substance dependence among Finnish offenders: connections to recidivism and implications for rehabilitation*. [Doctoral dissertation, University of Turku]. *Annales Universitatis Turkuensis B* 453. University of Turku.
- Valokivi, H. (2004). Lainrikkokojen ääni auttamisjärjestelmissä. Teoksessa A. Jokinen, L. Huttunen, & A. Kulmala (toim.), *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista* (ss. 115–133). Gaudeamus.
- van Deursen, A. J., & van Dijk, J. A. (2014). The digital divide shifts to differences in usage. *New Media & Society*, 16(3), 507–526.
- Vesala, K. M., & Rantanen, T. (2007). *Argumentaatio ja tulkinta: Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa*. Gaudeamus.
- Voorberg, W. H., Bekkers, V., & Tummers, L. G. (2015). A systematic review of co-creation and coproduction: embarking on the social innovation journey. *Public Management Review*, 17(9), 1333–1357.